
ZBIRANJE ŽIVLJENJSKIH ZGODB V SLOVENSKI ETNOLOGIJI

Mojca Ramšak

29

IZVLEČEK

Članek govori o uporabi avto/biografske metode v slovenski etnologiji in pri tem postavlja tiste avtorje, ki zbirajo in analizirajo življenjske zgodbe tako, da so vsebine teh zgodb predmet raziskave in ne samo raziskovalna metoda. To pomeni, da življenjsko gradivo obravnavajo kot primarni vir, drugo literaturo pa v podporo temu gradivu. Ob tem se pokaže, da o liniji razvoja ali načrtnem institucionalnem zbiranju in raziskovanju življenjskih zgodb v slovenski etnologiji ne moremo govoriti, saj so bile razen v navedenih primerih uporabljene kot sekundarni in ne kot primarni vir.

KLJUČNE BESEDE: Slovenija, etnologija, biografska metoda, življenjske zgodbe, biografije

ABSTRACT

The article deals with the use of the (auto)biographical method in Slovene ethnology, focusing on authors who collect and analyse life stories in a manner which makes the contents of the stories the subject of the research, not just the research method. This means that the biographical material is treated as a primary source and that other literature has an auxiliary function. The approach reveals that there is no consistent line of development or systematic institutional collecting and researching of life stories in Slovene ethnology: with the exception of the already mentioned cases life stories are treated as a secondary and not as a primary source.

KEY WORDS: Slovenia, ethnology, biographical method, life stories, peasants

Uporaba biografske metode v slovenski etnologiji

Zapisovanje biografij ali avtobiografij ima pri Slovencih že več kot stoletno tradicijo. Najdemo jih predvsem v literarnih delih. Življenjske zgodbe neznanih, nepopularnih ljudi pa imajo v slovenski etnologiji kratko zgodovino, razen če upoštevamo, da so imele pogosto vlogo zgolj pomožnega vira. Slovenski etnologi so doslej zbrali in objavili že precej življenjskih zgodb, toda o možnostih njihove uporabe, o (avto)biografski metodi, njenih značilnostih in ciljnih niso dosti razmišljali. Doslej imamo v etnologiji razvite dokaj ustrezne tehnike njihovega zapisovanja, teoretska podlaga pa je šibka. Zaradi tega se tudi dolgo ni uspela razviti znanstvena kategorizacija. Življenjske zgodbe kot posebna

kategorija obstajajo od osemdesetih let le pri nekaterih slovenskih etnologih.

V slovenski etnologiji je primarna metoda zbiranja podatkov na terenu neposredno opazovanje z udeležbo, ki vključuje še intervjuje in izpolnjevanje vprašalnikov. Zato je samoumevno, da etnologi na terenu med drugim zbirajo biografske podatke o pripovedovalcih in jih sprašujejo o njihovem življenju. Uporaba biografske metode v etnologiji torej ni nekaj novega kot metoda, pač pa kot kategorija. Kot tako pa jo zanima zgolj potek posameznikovega življenja in njegov odnos do sveta. Osebni spomini ali življenjske zgodbe so predmet raziskave in ne zgolj metoda. Le na ta način z njimi lahko raziskujemo, kako ljudje razumejo preteklost in kako povezujejo osebne izkušnje s socialnim okoljem.

30 O biografski metodi kot kategoriji imamo v slovenski etnološki bibliografiji do sredine sedemdesetih let le nekaj omemb,¹ več pa je raziskav, kjer so se biografije ali avtobiografije pojavile zgolj v povezavi z raziskavo, torej kot eden od ustnih ali pisnih virov, ki jih je stroka uporabila pri raziskovanju načina življenja.

Slavko Kremenšek na primer v Uvodu v Etnološko topografijo slovenskega etničnega ozemlja povzema po ameriškem antropologu Ralphu Lintonu načine raziskovanja t. i. community studies. Linton meni, da je najustreznejša metoda zbiranja podatkov neposredna udeležba raziskovalca na terenu, sicer pa prihajajo v poštev tudi intervjuji, vprašalniki, biografije, pisanje avtobiografij itd.² Zmago Šmitek pa je istega leta (1976) ugotovil, da je etnološka stroka v Sloveniji zaostajala v primerjavi s sočasnimi metodološkimi tokovi evropskih in ameriških etnologij, ker je poleg biografij ljudskih pevcev, godcev in pravljicarjev zanemarjala življenjepise ostalih družbenih skupin. Tudi dnevniki in drugi spisi biografskega in avtobiografskega značaja z etnološkega stališča prav tako še niso bili obdelani.³ Prvim konkretnim primerom uporabe biografske metode za prikaz vsakdanjega načina življenja sledimo nato v osemdesetih letih.

Časovni prerez uporabe biografske metode v slovenski etnologiji

O kontinuiteti zanimanja za biografsko metodo v slovenski etnologiji do začetka devetdesetih let, ko so začele izhajati zbirke ali posamične knjige življenjepisov Slovencev, zato skorajda ne moremo govoriti. Imamo posamezne etnologue, ki so se ob življenjepisih zanimali zanje kot za etnološki sekundarni vir, in tiste, ki so se spraševali o mejah interpretacije ter problemu avtorstva pri življenjepisih.

Zmaga Kumer je na primer povezala pripovedovano življenjepisno gradivo enajstih Ziljank in enega Ziljana v knjigi *Od Dolan do Šmohora, Iz življenja Ziljanov po pripovedovanju domačinov* (1981) in v njej združila nekatere praznične in vsakdanje dejavnosti (na primer ziljski žegen in prvi rej, prehrano, snubljenje, svatbo, kres, košnjo,

¹ Zmago Šmitek, Posameznik in skupina kot predmet etnološkega preučevanja. *Glasnik SED* 16/1976, št. 3, str. 35–37; Slavko Kremenšek, *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Uvod*. Ljubljana, 1976, str. 21.

² Slavko Kremenšek, *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Uvod*. Ljubljana, 1976, str. 21.

³ Zmago Šmitek, Posameznik in skupina kot predmet etnološkega preučevanja. *Glasnik SED* 16/1976, št. 3, str. 36.

smrt, uroke...). Njeni pripovedovalci so bili rojeni med letoma 1892 in 1934. Knjižica je pravzaprav nastala kot stranski produkt zbiralne in raziskovalne dejavnosti za knjižno objavo ljudskih pesmi koroških Slovencev.

V osemdesetih in začetku devetdesetih let je tudi prišlo do objav življenjepisov pripovedovalcev v celoti, ki so bili jezikovno korigirani, vsebinsko skrčeni in nekateri zapisani v obliki biografije, torej v interpretaciji raziskovalca.⁴ Taka dela so bila predvsem s področja izseljenstva: Nives Sulič, *Thank God I'm Slovenian* (1983), Fred Bahovec, *Ljubljančan na Aljaski, Spomini in lovske zgodbe* (1987), Breda Čebulj Sajko, *Med srečo in svobodo, Avstralski Slovenci o sebi* (1992).

Nives Sulič je v posebnem poglavju knjige *Thank God I'm Slovenian* objavila štiri krajše biografije ameriških Slovencev. Avtorica v uvodu h knjigi pravi, da je "življenjske zgodbe oziroma pripovedovanje predstavnikov treh generacij dodala kot ilustracijo"⁵ k obravnavi zgodovine priseljevanja v ZDA, izseljevanju iz Slovenije do leta 1924, trem generacijam ameriških Slovencev in povojnim priseljencem. Življenjske zgodbe so objavljene v slovenščini, čeprav so pripovedovalci v govor mešali tudi angleške besede ali govorili izključno v angleščini. Te življenjske zgodbe pravzaprav ilustrirajo odnos do jezika in iskanje korenin oziroma moč asimilacije.

Ideja za objavo življenjepisa in lovskih zgodb Freda Bahovca v knjigi *Ljubljančan na Aljaski* se je porodila etnologu Janezu Fajfarju, ki je slovenskega izseljenca naključno spoznal na poti okoli sveta leta 1980. Fred Bahovec je svoj življenjepis in dogodivščine z lova zapisoval že pred tem srečanjem. Ker je takrat na Oddelku za etnologijo že tekel raziskovalni načrt Etnološko preučevanje slovenskega izseljenstva, so prvič vanj pritegnili tudi individualno življenjsko usodo slovenskega izseljenca, čigar pripoved razkriva nekoliko drugačno, bolj pustolovsko usodo Slovenca v Ameriki.

Breda Čebulj Sajko je v knjigi *Med srečo in svobodo, Avstralski Slovenci o sebi* objavila trinajst avtobiografij avstralskih Slovencev, ki so socialno in generacijsko poenoteni. Ti življenjepisi, ki jih je Breda Čebulj Sajko posnela v letih 1981–1982, prikazujejo položaj in odnose mestne populacije avstralskih Slovencev v izseljenški družbi. Avtorica je življenjepise dopolnjevala s podatki iz opazovanja življenja izseljencev in z drugimi viri ter literaturo. Zgodovinska dejstva (ilegalno prestopanje meje, življenje v begunskih taboriščih, potek poti in srečanja z novim kontinentom) so dopolnjena z osebnimi doživljaji avstralskih Slovencev, ki so dobesedno prepisani s traku.

Sočasno so posamezni etnologi zbirali življenjske zgodbe na mladinskih raziskovalnih taborih, na primer Andrej Dular (1989)⁶ in Mojca Ramšak (1993)⁷. O

⁴ Breda Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo. Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993*. Ljubljana, 1999, str. 147.

⁵ Nives Sulič, *Thank God I'm Slovenian*. Ljubljana, 1983, str. 11.

⁶ Andrej Dular, Marija in Jože Rade – pripovedovalca svoje mladosti. *Etnološki mladinski raziskovalni tabor Stari trg ob Kolpi 1989*, Ljubljana, 1990, str. 89–97.

⁷ Mojca Ramšak, Na lovu za spominom. *Glasnik SED* 33/1993, št. 3–4, str. 63–69.

metodičnih in metodoloških izhodiščih pa sta pisali Mojca Ramšak (1996, 1997, 1998)⁸ in Breda Čebulj Sajko (1999)⁹.

Širše zanimanje za avtobiografsko metodo, za njena pravila, zakonitosti in cilje se pojavi v slovenski etnologiji šele konec devetdesetih let. Prvi korak k načrtnemu preučevanju življenjskih zgodb in (avto)biografske metode v slovenski etnologiji predstavlja mednarodni etnološki simpozij o vrednotenju življenjskih zgodb leta 1997 v Tinjah na avstrijskem Koroškem, ki ga je pripravil *Slovenski narodopisni inštitut Urbana Jarnika* iz Celovca. Na simpoziju se je zbralo trinajst znanstvenikov iz Slovenije, Hrvaške, Bolgarije in Avstrije, ki so svoje izsledke objavili v dvojezičnem zborniku *Vrednotenje življenjskih pričevanj*.¹⁰ Na simpoziju v Tinjah so bili poleg vrednotenja in interpretacije publiciranih življenjepisov predstavljeni še metodična in metodološka izhodišča ter osebne izkušnje ob zapisovanju, urejanju, lektoriranju, oblikovanju in avdiovizualnem zapisovanju. Na okrogli mizi o avtobiografski metodi leta 1999, ki jo je organiziral *Historični seminar ZRC SAZU*, so strokovnjaki etnologiji sorodnih humanističnih in družboslovnih disciplin razpravljali predvsem o tem, kako avtobiografsko metodo uporabljajo pri preučevanju migracij in izseljenstva. Celoten zapis razprave je objavljen v Glasniku SED.¹¹

Marija Makarovič in zbiranje življenjskih zgodb

Prva je življenjsko zgodbo kot kategorijo uvedla v slovensko etnologijo Marija Makarovič, ko je sredi osemdesetih let vodila tečaje za zapisovanje življenjske zgodbe med dopustniškimi dnevi za starostnike v Tinjah na avstrijskem Koroškem. Prvi tečaj je bil organiziran leta 1985, ponovna seminarja na Koroškem pa sta bila leta 1991 in 1992. Prvi sad tega dela je izšel leta 1993, ko je uredila in objavila prvo knjigo življenjepisov iz zbirke *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev*. Makarovičeva je s tečaji za zapisovanje življenjske zgodbe nadaljevala tudi drugod po Sloveniji v začetku devetdesetih let. Tako je od leta 1993 pripravljala ljubitelje za zapisovanje življenjskih

⁸ Hunting for Memory. *IX International Oral History Conference "Communicating Experience"*. (3. knjiga). Göteborg 1996, str. 872–877; "Ne zapišite mojega imena, prosim!" Razlogi za anonimnost v knjižni zbirki *Tako smo živeli, življenjepisi koroških Slovencev*. Vrednotenje življenjskih pričevanj. Zablatnikov dan in mednarodni etnološki simpozij, 24. – 25. 5. 1997 Tinje/Tainach, Avstrija – Evaluation of biographies. Ethnological conference in honour of Pavle Zablatnik – Die Bewertung von Lebenszeugnissen. Internationales Ethnologisches Symposium zum Gedenken an Pavle Zablatnik. (Ur. Marija Makarovič, Mojca Ramšak), Pisa, Celovec, 1997, str. 131–139; Koroške življenjske zgodbe – naključna lepljenka ali zametek urejene dokumentacije? *Tako smo živeli 6, Življenjepisi koroških Slovencev*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1998, str. 185–192; Pobočja etične pietete in idealiziranih procedur v etnoloških raziskavah. *Etnolog* 8(59)/1998 (izšlo 1999), str. 183–215.

⁹ Breda Čebulj Sajko, *Etnologija in izseljenstvo. Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993*. Ljubljana, 1999.

¹⁰ *Vrednotenje življenjskih pričevanj. Zablatnikov dan in mednarodni etnološki simpozij. 24. – 25. 5. 1997 Tinje/Tainach, Avstrija – Evaluation of biographies. Ethnological conference in honour of Pavle Zablatnik – Die Bewertung von Lebenszeugnissen. Internationales Ethnologisches Symposium zum Gedenken an Pavle Zablatnik*. Ur. Marija Makarovič, Mojca Ramšak, Celovec, Pisa, 1997.

¹¹ Avtobiografska metoda – pogovor o njeni uporabnosti v različnih znanstvenih disciplinah in tematskih sklopih. Okrogla miza v okviru historičnega seminarja ZRC SAZU, 10. 5. 1999. *Glasnik SED* 39/1999, št. 3–4, str. 62–75.

zgodb na Štajerskem v Koreni, Svečini, Vuhredu, Muti, Lenartu, Destrniku, Celju; v Pomurju v Črensovcih, Hotizi, Beltincih in Radencih; na Koroškem v Ravnah; na Dolenjskem v Trebnjem; na Notranjskem v Vipavi; na Primorskem v Kubedu, Loparju in Tolminu; na Gorenjskem v Trziču; v Ljubljani, Dobrovem, Dobrunjah; Šmartnem pri Litiji in Čemšeniku nad Zagorjem, itd. Tečaje so omogočili: Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Inštitut za razvoj podeželja pri Biotehniški fakulteti v Ljubljani, Univerza za tretje življenjsko obdobje in aktivni kmečkih žena. Makarovičeva sodeluje s tistimi entuziasti, ki pri zapisovanju lahko precej pomagajo, še posebej, ker kot domačini dobro poznajo svoje okolje. Za to prvo stopnjo dela, za zapisovanje življenjskih zgodb, jih usposablja v večjem številu ter načrtno razpreda mrežo sodelavcev po celi Sloveniji. To pa je prijem, ki nekoliko odstopa od doslej znane etnološke prakse, v kateri so etnologijo v smislu poznavanja ljudske kulture in načina življenja pisali etnologi ob pomoči informatorjev in drugih pisnih virov. Obravnavanje načina življenja z vidika in s pomočjo pripovedovalcev, rekonstruira neko omejeno lokalno ali družbeno okolje, pripovedovalci pa si ob tem skušajo najti lastno identiteto.

Življenjske zgodbe Slovencev je Makarovičeva načrtno začela zbirati v osemdesetih letih. K zbiranju jo je, kakor sama pravi, spodbudila knjiga Studsa Terkla, *Down the Street* (1967), v kateri je spraševal newyorčane o njihovem življenju in odnosu do ljudi in okolja. Odločila se je, da bo začela podobna pričevanja zbirati v kmečko-delavskem okolju. Za zbiranje življenjepisov pa se je odločila tudi zaradi poplave pogrošne, ničeve, iz bogatega sveta vpeljane čenčarske časopisne kulture. Makarovičevi se je namreč zdelo veliko bolj pomembno, kakšno razmerje do sveta ima kmet ali delavec, ki opisuje svoje življenje in poglede na svet nemalokrat s trdimi, neizbranimi besedami, kot pa ugledna in znana oseba, ki spričo nenehnih manipulacij s sabo in z ljudmi sploh ne ve več, kaj je res in kaj ne.¹²

Pomen biografij iz kmečkega okolja se kaže v tem, da so stvarna in trdna podlaga za okrepitev ali (ponovno) obuditev samozavedanja in samozavesti kmečkih in kmečko-delavskih, ne nazadnje pa tudi drugih družin, ki živijo v podeželskem okolju. Družinske biografije nudijo tudi uvid v raznolika pričakovanja, želje in prizadevanja posameznih družin oziroma njihovih družinskih članov, ki pa so zelo pomembna za reševanje individualne materialne in socialne problematike podeželskega prebivalstva.¹³

Sprva so življenjepisi Mariji Makarovič služili kot vir za raziskavo vrste socialnih odnosov in za preučevanje otroštva koroških Slovencev,¹⁴ nato kot vir za preučevanje družine, kmečkega dela, virov preživljanja, družabnega in verskega življenja.

Marija Makarovič življenjske zgodbe še vedno zbira, ureja in objavlja na avstrijskem Koroškem in na več koncih v Sloveniji. V Sloveniji in zamejstvu (na avstrijskem Koroškem) je bilo do novembra leta 2000 objavljenih 246 življenjepisov, vsaj še enkrat toliko jih

¹² Prim.: Mojca Ramšak, "Terensko delo je del mojega načina življenja." Intervju z dr. Marijo Makarovič. *Glasnik SED* 36/1996, št. 4, str. 58.

¹³ Marija Makarovič, *Podeželska družina v času in prostoru ali "Saga o podeželski družini"*. Navodila za izvedbo programa *uvajanja CRPOV*. Ur. Stanko Pelc. Ljubljana, 1999, str. 29, 30.

¹⁴ Marija Makarovič, *Življenjepisi – vir za preučevanje otroštva*. *Festival Otrok in umetnost Maribor 1991*. Maribor 1992, str. 23–31.

čaka na objavo v letih 2000 in 2001. Pokrajine oziroma občine, iz katerih so zbrani življenjepisi, so:

- na Štajerskem v Dravski dolini Muta, Ožbalt, Vuhred in Podvelka,
- na Štajerskem na Pohorju Sv. Anton, Ribnica na Pohorju,
- na Štajerskem v Posavju Radeče pri Zidanemu mostu,
- na Štajerskem v Savinjski dolini Rečica ob Savinji,
- v Pomurju Ljutomer in Radenci,
- na Dolenjskem oziroma Kočevskem Osilnica,
- na Notranjskem v Vipavski dolini Vipava,
- na Notranjskem v Loški dolini Babno polje,
- na Notranjskem v Cerkniški dolini Cerknica z okolico,
- in na Primorskem v Istri Kubed.

34

Vsem življenjepisom je podlaga enoten vprašalnik z dvanajstimi in trinajstimi sklopi vprašanj, kakršnega je Marija Makarovič skupaj s sodelavci uporabljala tudi na avstrijskem Koroškem in drugod po Sloveniji. Izjema je le naselje Sv. Anton na Pohorju, ki je del občine Vuhred, tam je uporabila razširjen vprašalnik, ki zajema celovito življenje posameznih kmetij oziroma njihovih družin. Izjema je prav tako Cerknica z okolico, kjer je njena sodelavka sociologinja Dušanka Žižek zapisovala življenjepise v narečju, sedaj pa jih prevaja v knjižno slovenščino.

Da bi bili življenjepisi tematsko enotni, je Marija Makarovič pred zbiranjem koroških življenjepisov sestavila metodičen pripomoček – že omenjeni vprašalnik za preučevanje življenjske zgodbe, ki je objavljen na koncu prve knjige *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev*. Z njim je dosegla, da so osebna pripovedovanja ustrezno strukturirana, s čimer je mogoče vzpostaviti ustrezno primerljivost gradiva, predvsem tam, kjer se isti dogodki v življenjskih zgodbah različnih ljudi večkrat ponavljajo, a ob različnih osebnih doživljanjih. Osnovni vprašalnik sestavljajo vprašanja iz naslednjih področij: otroška leta, mladost, življenjski sopotnik, otroci, sedanjost, podedovana in lastna sporočila, spremembe, domačija, prosti čas, delo, odnos do narave, vera, odnos do slovenstva.¹⁵

Poglavitne sestavine razširjenega vprašalnika (ki sestavljen, preizkušen in dopolnjen obsega 44 strani) za zbiranje gradiva na temo “biografija kmečke družine” pa so naslednje: kmečka domačija, kmečko gospodarstvo, delo in odnos do dela, potrošnja, družinsko življenje, medsebojni družinski stiki in sodelovanja, družabno življenje, znanje, obzorje in ustvarjalnost, zdravstvena kultura in versko življenje.¹⁶ Prvi poskusni življenjepis po razširjenem vprašalniku je bil objavljen leta 1998 za kmetijo “Čavkovo” na Sv. Antonu na Pohorju.¹⁷ Uvodoma je v vseh vprašalnikih (koroškem, pohorskem, in

¹⁵ Marija Makarovič, Dodatek. *Tako smo živeli, Življenjepisi koroških Slovencev 1*. Celovec, Tinje, 1993, str. 189–193.

¹⁶ Marija Makarovič, Podeželska družina v času in prostoru ali “Saga o podeželski družini”. *Navodila za izvedbo programa uvajanja CRPOV*. Ur. Stanko Pelc. Ljubljana, 1999, str. 31–32.

¹⁷ Marija Makarovič, “Čavkovo”. *Projekt CRPOV, Sv. Anton na Pohorju*. Vuzenica, 1998, str. 1–21. (Paginacija tiskopisa se pri vsakem avtorju začne z ena.)

v obeh prirejenih za Radeče in Vipavo – slednjega je priredila Judita Podgornik) poudarjeno, da so ti le pomožnega pomena in da je treba vprašanja po posluhu dopolniti ali izpustiti. Nenazadnje pa Makarovičeva poudarja, da je v končni raziskavi potrebno upoštevati tudi zgodovinske vire (urbarje, katastre, družinske pisne in slikovne arhive, zlasti morebitne dnevnikarje in že sestavljene rodovnike).¹⁸

Značilno za življenjske zgodbe, ki jih je zbrala Marija Makarovič je, da so jih prispevali preprosti, manj izobraženi ljudje, ki se v takih zgodbah vidijo kot v zrcalu in imajo možnost primerjati svoja življenja s tujimi. Življenjske zgodbe se tako vračajo ljudem z njihovimi lastnimi besedami.

Poleg Makarovičeve so zbirali življenjske zgodbe na Koroškem tudi: Maja Logar, Micka Miškulnik, Mojca Ramšak, Aleksander Tolmajer, Marjan David in Polona Sketelj, v Cerknici, kot je bilo že omenjeno, Dušanka Žižek, v Kubedu Imelda Korytovski in v Radečah pri Zidanem mostu Franc Callautti. Ivanka Počkar pa je sama zbrala in objavila življenjepise iz štajerske in dolenske regije v okolici Brežic in Krškega in jih izdala v knjigi *Iz časov ječmenove kave, Življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle* (1998).

Razporejenost posameznih knjig ali zbirk življenjepisov v Sloveniji novembra 2000.

¹⁸ Marija Makarovič, *Podeželska družina v času in prostoru ali "Saga o podeželski družini"*. Navodila za izvedbo programa *uvajanja CRPOV*. Ur. Stanko Pelc. Ljubljana, 1999, str. 30.

NASLOV ZBIRKE ALI KNJIGE	UREDNIK ALI AVTOR	ŠTEVILO OBJAVLJENIH ŽIVLJ. ZGODB	LETO IZIDA	POKRAJINA
<i>Tako smo živeli. Življenjepisi koroških Slovencev</i>	Marija Makarovič	V osmih knjigah je izšlo 108 življenjepisov.	Zbirka izhaja od leta 1993, vsako leto izide ena knjiga.	avstrijska Koroška, Rož, Podjuna, Zilja
<i>Vsi moji spomini... Življenjske pripovedi s Štajerskega</i>	Marija Makarovič	9	1996	Štajerska
<i>Trije rodovi o Vuhredu okolici</i>	Marija Makarovič	49	1996	Štajerska, in Dravska dolina
<i>Iz časov ječmenove kave. Življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle</i>	Ivanka Počkar	12	1998	Štajerska, Dolenjska
<i>Moje Babno polje</i>	Marija Makarovič	18	1999	Notranjska, Loška dolina
<i>Pod rečičkim zvonom</i>	Marija Makarovič	12	2000	Štajerska, Savinjska dolina
<i>Med vrelci, mlini in klopotci. Življenjepisi Radenčanov in okoličanov</i>	Marija Makarovič	20	2000	Pomurje
<i>Vipava Življenje ob trti in kršinu</i>	Marija Makarovič	27	2000	Notranjska, Vipavska dolina
<i>Cerknica z okolico</i>	Marija Makarovič (mentor), Dušanka Žižek	15	predvidoma leta 2000	Notranjska, Cerkniška dolina
<i>Kubed</i>	Marija Makarovič (mentor), Imelda Korytovski	15	predvidoma leta 2000	Primorska, Istra
<i>Sv. Anton na Pohorju</i>	Marija Makarovič	20	predvidoma leta 2000	Štajerska, Pohorje
<i>Ribnica na Pohorju</i>	Marija Makarovič	18	predvidoma leta 2000	Štajerska, Pohorje
<i>Ožbalt</i>	Marija Makarovič	16	predvidoma leta 2000	Štajerska, Dravska dolina
<i>Muta</i>	Marija Makarovič	23	predvidoma leta 2000	Štajerska, Dravska dolina
<i>Podvelka</i>	Marija Makarovič	18	predvidoma leta 2000	Štajerska, Dravska dolina
<i>Radeče pri Zidanem mostu</i>	Marija Makarovič (mentor), Franc Callautti	predvidoma 15	predvidoma leta 2001	Štajerska, Posavje
<i>Ljutomer</i>	Marija Makarovič	10	predvidoma leta 2000	Pomurje, Prlekija
<i>Osilnica</i>	Marija Makarovič	15	predvidoma leta 2000	Dolenjska, Kočevasko

Tabela prikazuje geografsko pokritost Slovenije z objavljenimi življenjepisi v zbirkah ali posamičnih knjigah in tiste življenjepise, ki bodo izšli v letu 2000 ali 2001.

Perspektive življenjskih zgodb

Skozi življenjske zgodbe Slovencev se nam ponuja možnost spremljanja lokalnih načinov življenja in kultur. Te kulture imajo svoje lokalne pomene in besedišča. V do sedaj objavljenem gradivu življenjskih zgodb lahko opazujemo in primerjamo različnost lokalnih kultur. Primerjalno pa tudi ugotavljamo, v kakšnem odnosu so lokalne kulture s širšo kulturo. S tem ko uspemo izločiti značilnosti lokalnih kultur iz življenjepisov, pa že dobimo dober interpretacijski pripomoček za razumevanje življenja v nekem geografsko, socialno, generacijsko ali kako drugače zaokroženem okolju. Zato je razumljivo, da manjše skupine in lokalne organizacije ali krovne organizacije, ki vzpodbujajo dejavnost na lokalni ravni, čutijo potrebo po ohranjanju osebnih spominov. Nič čudnega ni, da je potreba po taki ljubiteljski, a strokovno vodeni dejavnosti, pogosto zrasla prav pri njih. 37

Življenjepisnega gradiva v Sloveniji še ne moremo najti v knjižnicah in arhivih, razen že omenjenih spominov, dnevnikov ali pisem znanih literatov, politikov itd. Tako ostaja tudi doslej zbrano gradivo, če izvzamemo arhiv Slovenskega narodopisnega inštituta Urbana Jarnika, v rokah zasebnikov. S tem v zvezi je potrebno poudariti, da v Evropi in drugod po svetu že desetletja obstajajo samostojne inštitucije, ki zbirajo, hranijo in objavljajo življenjepisno gradivo. Njihovo delovanje pogosto usmerja tudi spoznanje, da je za obdelavo tega gradiva nujen interdisciplinarni pristop. Za življenjepisno gradivo se poleg etnologov zanimajo tudi folkoristi, kulturni in socialni antropologi, zgodovinarji, lingvisti, etnomuzikologi, pedagogi, gerontologi, pravniki, literarni zgodovinarji, komunikologi, sociologi...

Slovenci vsekakor potrebujemo inštitut in arhiv za preučevanje in shranjevanje življenjepisnega gradiva. *Slovenski narodopisni inštitut Urbana Jarnika iz Celovca*, kjer so se projekti zbiranja življenjepisnega gradiva začeli najprej in ki se vsako leto tudi poteguje za subvencije, s katerimi bi to svojo dejavnost ohranili, ne more poleg zbiranja koroških življenjskih zgodb le-teh hkrati klasificirati in jih sistematično znanstveno obdelovati, saj ima le eno stalno zaposleno etnologinjo, ki je hkrati tudi direktorica inštituta. Poleg drugega dela je zbiranje življenjskih zgodb le ena od inštitutovih dejavnosti. Ostali sodelavci, tudi etnologi, sodelujejo občasno. Na podlagi zbranih življenjskih zgodb na avstrijskem Koroškem nastaja geselnik (v zgodbah omenjenih) realij kulture, krajevnih, hišnih in osebnih imen, ki bo podlaga za etnološko enciklopedično delo o koroških Slovencih. Geselnik pripravlja M. Ramšak, do leta 2000 pa so bile izpisane tri knjige življenjepisov (od osmih).

Zanimanje za aplikacijo življenjskih zgodb obstaja tudi v slovenski etnologiji. *Slovenski etnografski muzej* želi življenjepise Slovencev vključiti v svojo stalno razstavo in seveda omogočiti njihovo zbiranje ter raziskovanje. Zato je leta 1999 preučevanje življenjepisov v Sloveniji tudi vključil v svoj raziskovalni projekt.

LITERATURA

- AVTOBIOGRAFSKA metoda – pogovor o njeni uporabnosti v različnih znanstvenih disciplinah in tematskih sklopih. Okrogla miza v okviru historičnega seminarja ZRC SAZU, 10. 5. 1999. *Glasnik SED* 39/1999, št. 3–4, str. 62–75.
- BAHOVEC Fred: *Ljubljančan na Aljaski. Spomini in lovske zgodbe*. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 1987.
- ČEBULJ Sajko Breda: *Med srečo in svobodo. Avstralski Slovenci o sebi*. Ljubljana, samozaložba, 1992.
- ČEBULJ Sajko Breda: *Etnologija in izseljenstvo. Slovenci po svetu kot predmet etnoloških raziskav v letih 1926–1993*. Ljubljana, Slovensko etnološko društvo, 1999.
- DULAR Andrej; Marija in Jože Rade – pripovedovalca svoje mladosti. *Etnološki mladinski raziskovalni tabor Stari trg ob Kolpi 1989*, Ljubljana, Slovenski etnografski muzej, 1990, str. 89–97.
- KREMENŠEK Slavko: *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Uvod*. Ljubljana, Raziskovalna skupnost Slovenije, 1976, str. 1–52.
- 38 KUMER Zmaga: *Od Dolan do Šmohora*. Celje, Mohorjeva založba, 1981.
- MAKAROVIČ Marija: Življenjepisi – vir za preučevanje otroštva. *Festival Otroci in umetnost Maribor 1991*. Maribor 1992, str. 23–31.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 1. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Tinje, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1993.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 2. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1994.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 3. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1995.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 4. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1996.
- MAKAROVIČ Marija, SUŠEK Majda (ur.): *Trije rodovi o Vuhredu in okolici*. Vuhred, Občina Radlje ob Dravi, 1996.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Vsi moji spomini... Življenjske pripovedi s Štajerskega*. Ljubljana, Zveza kulturnih organizacij Slovenije, 1996.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 5. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1997.
- MAKAROVIČ Marija: "Čavkovo". *Projekt CRPOV, Sv. Anton na Pohorju*. Vuzenica, 1998, str. 1–21. (Paginacija tipkopisa se pri vsakem avtorju začne z ena.)
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 6. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1998.
- MAKAROVIČ Marija: Podeželska družina v času in prostoru ali "Saga o podeželski družini". *Navodila za izvedbo programa uvajanja CRPOV*. Ur. Stanko Pelc. Ljubljana, 1999, str. 31–32.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 7. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 1999.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Moje Babno polje*. Cerknica, Zveza kulturnih organizacij, Sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti, Območna izpostava, 1999.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Med vrelci, mlini in klopotci. Življenjepisi Radenčanov in okoličanov*. Radenci, KUD Bubla, 2000.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Pod rečičkim zvonom*. Zavod za kulturo Mozirje, Mozirje, 2000.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Tako smo živeli 8. Življenjepisi koroških Slovencev*. Celovec, Krščanska kulturna zveza, Slovensko narodopisno društvo Urban Jarnik, 2000.
- MAKAROVIČ Marija (ur.): *Življenje ob trti in kršinu. Življenjska pričevanja krajanov iz Vipave in okolice*. Vipava, Občina, 2000.
- POČKAR Ivanka: *Iz časov ječmenove kave. Življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle*. Novo mesto, Dolenjska založba, 1998.
- RAMŠAK Mojca: Na lovu za spominom. *Glasnik SED* 33/1993, št. 3–4, str. 63–69.

- RAMŠAK Mojca: Hunting for Memory. *IX International Oral History Conference "Communicating Experience"*. (3. knjiga). Göteborg 1996, str. 872–877.
- RAMŠAK Mojca: "Terensko delo je del mojega načina življenja." Intervju z dr. Marijo Makarovič. *Glasnik SED* 36/1996, št. 4, str. 58.
- RAMŠAK Mojca: Koroške življenjske zgodbe – naključna lepljenka ali zametek urejene dokumentacije? *Tako smo živeli 6, Življenjepisi koroških Slovencev*. Ur. Marija Makarovič. Celovec, 1998, str. 185–192.
- RAMŠAK Mojca: Pobočja etične pietete in idealiziranih procedur v etnoloških raziskavah. *Etnolog* 8(59)/1998 (izšlo 1999), str. 183–215.
- SULIČ Nives: *Thank God I'm Slovenian*. Ljubljana, 1983.
- ŠMITEK Zmago: Posameznik in skupina kot predmet etnološkega preučevanja. *Glasnik SED* 16/1976, št. 3, str. 35–37.
- VREDNOTENJE življenjskih pričevanj. *Zablatnikov dan in mednarodni etnološki simpozij*. 24. – 25. 5. 1997 Tinje/Tainach, Avstrija – *Evaluation of biographies. Ethnological conference in honour of Pavle Zablatnik – Die Bewertung von Lebenszeugnissen. Internationales Ethnologisches Symposium zum Gedenken an Pavle Zablatnik*. Ur. Marija Makarovič, Mojca Ramšak, Celovec, Pisa, 1997.

BESEDA O AVTORICI

Mojca Ramšak, mag., etnologinja in filozofinja, zaposlena na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Deluje na področju etnološke enciklopedistike, metodike in avtobiografskih raziskav. Objavila je okoli 160 člankov v Sloveniji in tujini. Uredila je štiri mednarodne zbornike (1993, 1994, 1995, 1997) in šest slovenskih etnoloških publikacij. Od leta 1994 do 1997 je bila odgovorna urednica strokovne etnološke revije *Glasnik SED* in *Knjižnice SED*. Je sourednica mednarodnega zbornika *Vrednotenje življenjskih pričevanj* (1997). Leta 1993 je začela zbirati življenjske zgodbe na Pohorju, od leta 1996 pa jih zbira na avstrijskem Koroškem. Njena doktorska naloga z naslovom *Raziskave življenjskih zgodb v etnologiji – na primeru koroških Slovencev* (1999) temelji na uporabi življenjskih zgodb kot primarnega vira.

ABOUT THE AUTHOR

Mojca Ramšak, M.A., is an ethnologist and philosopher employed at the Department of Ethnology and Cultural Anthropology of the Faculty of Arts in Ljubljana. Her principal fields of interest and activity are ethnology in encyclopaedic works, methodology and autobiographical research. She has published about 160 articles in Slovenia and abroad, edited the proceedings of four international symposiums (1993, 1994, 1995, 1997), and six Slovene ethnological publications. From 1994 to 1997 she was the responsible editor of the Slovene Association of Ethnologists' journal *Glasnik* and its scientific publications. Mrs Ramšak also co-edited the proceedings of the international symposium *Evaluation of Biographies* (1997). In 1993 she started to collect life stories in the Pohorje mountains and has been collecting them in Carinthia since 1996. Her doctoral dissertation entitled *Research of Life Stories in Ethnology – the Carinthian Slovenes* (1999) is based on the use of life stories as a primary source.

SUMMARY

COLLECTING LIFE STORIES IN SLOVENE ETHNOLOGY

The principal method of collecting information in the field in Slovene ethnology is direct observation with participation, including in addition interviews and filling out questionnaires. It is therefore self-evident, that ethnologists in the field collect among

others biographical information on the story tellers and that they ask them questions about their lives. Thus, the use of the biographical method in ethnology is not new as a method, but rather as a category. As a category it is interested merely in the course of an individual's life and in his attitude to the world. Personal memories or life stories are the subject of the research, not just the method used. This is the only way to research how people view the past, and how they associate their personal experience with the social environment.

40

Through the life stories of Slovenes we are given an opportunity to follow up local ways of living and cultures. These cultures have their local meanings and vocabularies. In the material of life stories published to date we can establish and compare the differences between local cultures. Comparatively, we can also establish what the relationship between local cultures and the broader culture is like. If we then manage to exclude from the biographies the characteristics of local cultures, we gain a solid interpretation aid for the understanding of life in environments that are specific in a geographical, social or other sense or confined to a specific generation. It is therefore understandable that smaller groups, local or parent organisations, which promote activities on the local level, feel the need to preserve personal memories. And it is hardly surprising that the need for such non-professional activity, guided by professionals, often emerged precisely in these organisations.

In Slovenia biographical material is not yet commonly available in libraries and archives, except for the already mentioned memories, diaries or letters of eminent authors, politicians, etc. With the exception of the archives of the Urban Jarnik Ethnological Institute the material collected to date thus remains in the possession of private persons. In this connection it should be emphasised that around Europe and elsewhere independent institutions have existed for decades which collect, preserve and publish biographical material. Their operation is often directed by the insight that to process this material a multidisciplinary approach is required. In addition to ethnologists biographical material is of major interest to folklorists, cultural and social anthropologists, historians, linguists, ethnomusicologists, educators, gerontologists, lawyers, literary historians, communication scientists, sociologists, etc.

Slovene ethnology hardly showed a continuous interest in the biographical method prior to the early 1990s, when collections or individual biographies of Slovenes were first published. Individual ethnologists, however, have been interested in biographies also as an secondary ethnological source, while others have questioned the limits of interpretation and the issue of authorship in biographies.

A deeper interest in the autobiographical method, its rules, laws and goals appeared in Slovene ethnology only in the late 1990s. A first step towards systematic study of life stories and the (auto)biographical method in Slovene ethnology was made by the international ethnological symposium on the evaluation of life stories, held in Tinje (Carinthia, Austria) in 1997 and organised by the Urban Jarnik Slovene Ethnological Institute (Klagenfurt). The symposium brought together thirteen scientists from Slovenia, Croatia, Bulgaria and Austria, who published their findings in the bilingual proceedings *Evaluation of Biographies* (1997). In addition to the evaluation and interpretation of

published biographies the Tinje symposium also dealt with methodical and methodological premises, personal experiences in taking down life stories, language editing, editing and audio-visual recording. During the 1999 round table on the autobiographical method, organised by the History Department of the Scientific Research Centre of the Slovene Academy of Sciences and Arts, experts of the humanities and social sciences, which are related to ethnology, primarily discussed how the autobiographical method can be used in studying migrations and emigration. The complete proceedings of the discussion were published in *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* (Bulletin of the Slovene Ethnological Society).